

Ростислав Конта*

Трансформація поглядів науковців ХХ століття на етнологічні студії Івана Франка

The transformation of the scientists views of 20th century on ethnological studies of Ivan Franko.

An article deals with a problem of study of scientists of XX century ethnological scientific heritage of I. Franko by analyzing historiographical and bibliographical works concerning the problem.

Keywords: I. Franko, ethnology, ethnography, folklore, historiography, bibliography, Shevchenko Scientific Society in Lviv.

Трансформація поглядів учених ХХ століття на етнологічні студії Івана Франка.

В статті розглядається питання вивчення ученими ХХ століття етнологічного наукового спадщини І. Франка шляхом аналізу історіографічних та бібліографічних праць, що стосуються цієї проблеми.

Ключевые слова: Иван Франко, этнология, этнография, фольклористика, историография, библиография, Научное общество имени Шевченко во Львове

На сьогодні радянська історіографічна школа залишається найбільш потужною в питанні вивчення творчої спадщини І. Франка. Проте застосована в дослідженнях марксистсько-ленінська методологія призвела до надмірної політизації праць учених. Ідеологічна складова наукових досліджень представників цього історіографічного напрямку зводилася до виявлення діалектичних суперечностей у розвитку суспільства, кваліфікованих як

* Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна). **Поштова адреса:** Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, 01601 Київ, Україна. **E-mail:** konrost@ukr.net.

основний фактор класової боротьби та майбутнього прогресу. Суспільний прогрес радянська історіографія пов'язувала з соціалістичними та комуністичними поглядами на соціальний устрій, який повинен був забезпечувати диктатуру робочого класу. Саме тому наукову та письменницьку спадщину І. Франка досліджувано переважно крізь призму виявлення в ній громадянської позиції автора та його політичних переконань, які трактувалися у вузькому руслі незаперечної прихильності вченого до соціалістичних ідей. Відповідно першим і основним завданням радянських науковців було виявлення в усіх творах І. Франка (як наукових, так і художніх) його політичних переконань та революційного світогляду, що базувався на засудженні класу експлуататорів та прихильності до знедолених мас.

Враховуючи багатогранність таланту І. Франка та його визначні досягнення як письменника, поета, публіциста, перекладача, вченого, громадського і політичного діяча, дослідники не завжди звертали належну увагу на його етнологічний науковий доробок. У той же час варто наголосити на тому, що саме дослідження життя та побуту українців, їх духовної культури, фольклору багато в чому сформували світоглядні засади творчості І. Франка (у широкому розумінні цього терміна). Та відданість справі етнографічного дослідження українських земель, яку демонстрував учений, його активна та невтомна діяльність у цьому напрямі як збирача етнографічного матеріалу, редактора та впорядника етнографічних збірок, розробника методологічних матеріалів щодо записування етнографічних відомостей, автора багатьох етнологічних праць, характеризують І. Франка як одного з фундаторів української етнологічної науки.

Особливий пласт літератури, що стосується наукового доробку вченого, складають праці, що містять елементи історіографічного узагальнення оцінки постаті І. Франка та його етнологічних досягнень. Першою спробою опису етнологічних наукових здобутків вченого разом із переліком літератури, що стосується вказаної проблеми, стала стаття А. Кримського в XXXVI томі „Энциклопедического словаря Брокгауза и Ефрона”¹, що вийшов у 1902 р. Автор статті наголошує на плідній роботі І. Франка в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові (далі – НТШ). А. Кримський зазначає, що вчений надрукував низку праць, у тому числі й етнографічних, у „Записках НТШ” та у виданнях інших структурних підрозділів Това-

¹ А. Крымский, Франко (Иванъ Яковлевичъ), [в:] Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона, СПб 1890–1907, т. XXXVI 1902, с. 473–476.

риства. Серед опублікованої літератури про І. Франка на період виходу статті автор виділяє праці О. Огоновського² та М. Сумцова³, в яких можна знайти оцінки етнологічної роботи вченого⁴. Водночас варто зауважити, що у вказаній статті А. Кримського містяться лише лаконічні вказівки на етнологічні досягнення І. Франка, однак відсутній аналіз праць, що стосуються цієї проблеми. Це зумовлено, перш за все, специфікою енциклопедичної статті, яка не передбачає історіографічного аналізу літератури про певну особистість, а обмежується лише її переліком.

Спроби історіографічного аналізу питання про етнологічну наукову спадщину І. Франка супроводжують бібліографічні огляди праць вченого. Перші бібліографічні узагальнення творчого доробку І. Франка було приурочено до 25-ліття його літературної діяльності. У цьому контексті слід згадати працю М. Павлика, в якій наведено перелік праць І. Франка в хронологічному порядку⁵, а також збірник на пошану ювіляра, що його підготувала українська творча інтелігенція⁶. Враховуючи той факт, що вказані праці стосувалися діяльності І. Франка як письменника, вони лише опосередковано торкаються оцінки його наукової діяльності як етнолога.

Поодинокими в цей час є також рецензії на праці, присвячені дослідженню творчої спадщини І. Франка. Для прикладу можна згадати рецензію С. Александровича⁷ на ювілейне видання, присвячене 40-літньому ювілею письменницької діяльності Франка, вихід якого співпав зі смертю І. Франка. Проте вказана рецензія майже не містить оцінок вміщених у ювілейному виданні матеріалів, і фактично є анотацією, що подає зміст праці.

До вивчення наукової спадщини І. Франка активно долучився В. Дорошенко, який присвятив цій проблемі окрему бібліографічну працю, що

² О. Огоновскій, *История литературы русской*, Львовъ 1893, т. 3, отд. 2, с. 915–1072.

³ Н. Сумцов, *Современная малорусская этнография*, “Киевская старина” 1897, вип. 2, с. 33–38.

⁴ А. Крымскій, *Франко (Иванъ Яковлевичъ)*, *op. cit.*, с. 476.

⁵ *Спис творів Івана Франка за перше 25-літє его літературної діяльності. 1874–1898*, зладив М. Павлик, Львів 1898, 127 с.

⁶ *Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності складають українсько-руські письменники*, Львів 1898, 240 с.

⁷ С. А-чъ, *Рецензія на працю „Привіт Іванови Франкови в сороклітє його письменської праці 1874–1914. – Львів: 3 друкарні Наук. Тов. ім. Шевченка, 1916. – 390 с.”*, “Украинская жизнь” 1916, №10–11, с. 149–151.

вийшла у двох виданнях з проміжком у дванадцять років⁸. Друге видання стосується періоду діяльності Франка в НТШ. Цю працю видала Бібліографічна комісія Товариства у серії під назвою „Матеріали до української бібліографії”. Цінність цього бібліографічного покажчика для нашого дослідження полягає в тому, що в ньому окремо виділено наукові праці І. Франка, присвячені етнологічним студіям. В. Дорошенко не лише впорядкував бібліографію Франкових праць, а й подекуди супроводив їх короткою анотацією. Автор покажчика окремо виділив рецензії та інші критичні відгуки на праці І. Франка. Вже в наш час ґрунтовне дослідження вказаної праці В. Дорошенка здійснила Н. Рибчинська⁹.

Наступною спробою історіографічного аналізу Франкового наукового доробку стала праця Я. Гординського „Сучасне франкознавство (1916–1932)”, видана Товариством у 1933 р. як окремий том „Записок НТШ”¹⁰. Аналізуючи праці про І. Франка за 1916–1932 рр., автор наголошує на тому, що попередній бібліографічний покажчик В. Дорошенка був недосконалий, оскільки в ньому залишилися поза увагою рецензії на праці вченого, що вийшли протягом його життя та нараховують близько 1000 позицій, а аналіз наукових праць закінчувався 1914 роком¹¹. У процесі огляду франкознавчої літератури Я. Гординський особливо наголошує на праці М. Грушевського під назвою „Апостолові праці”, в якій І. Франка зображено як одного з найкращих наукових співробітників НТШ¹². Високу оцінку отримала також праця М. Мочульського про останні 20 років життя вченого, які були тісно пов’язані з науковими дослідженнями в Товаристві¹³. Водночас Я. Гординський зазначив, що проблема етнографічних студій І. Франка залишається однією з найменш досліджених проблем

⁸ *Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання*, уложив В. Дорошенко, Львів 1918, вип. I–[VI], 80 с.; *Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання*, уложив В. Дорошенко, Львів 1930, вип. II–IX, с. 81–184.

⁹ Н. Рибчинська, *Бібліографічна франкіана Володимира Дорошенка*, „Вісник львівського університету. Серія мистецтвознавство” 2006, вип. 6, с. 121–129.

¹⁰ Я. Гординський, *Сучасне франкознавство (1916–1932)*, „Записки НТШ” 1935, т. CLIII, с. 83–97.

¹¹ *Ibidem*, с. 84.

¹² М. Грушевський, *Апостолові праці (в десятиліття смерті Франка)*, „Україна” 1926, кн. 6, с. 3–20.

¹³ М. Мочульський, *3 останніх десятиліть життя Івана Франка (1896–1916)*, „За сто літ” 1928, кн. 3, с. 226–284.

в історіографії¹⁴. Серед етнографічних зацікавлень І. Франка Я. Гординський виділяє один із важливих напрямів наукових досліджень вченого – студії над українськими народними піснями та усною народною творчістю українців¹⁵. Крім того, автор виокремив серед дослідників етнографічного наукового доробку І. Франка О. Грушевського та М. Возняка¹⁶. Варто відзначити, що висновки Я. Гординського стосовно досліджень про І. Франка в історіографії є досить ґрунтовними, він підсумовує, що Франкова творчість і науковий доробок висвітлено однобоко, а однією з актуальних та малодосліджених тем наукових пошуків залишається вивчення наукової спадщини вченого як етнографа та дослідника усної народної творчості.

Новий етап у справі укладання бібліографічних довідників про творчу спадщину І. Франка розпочали напрацювання радянських вчених. У 50-х рр. ХХ ст. з'явилися бібліографічні довідники під редакцією І. Бойка¹⁷ та О. Дея¹⁸. Паралельно зроблено спроби наукового аналізу стану бібліографічного¹⁹ та історіографічного²⁰ вивчення наукового доробку І. Франка. Загалом для бібліографічних та історіографічних оглядів літератури про великого українського вченого та письменника, написаних у радянський період досліджень його творчості, характерна тенденційність, в основі якої лежала марксистсько-ленінська методологія. Такий підхід до аналізу творчості І. Франка помітно в тих працях, де всю літературу про вченого поділено, відповідно до часу її виходу в світ, на три періоди: дореволюційний; час від революції й до початку Великої Вітчизняної війни 1941 р. та періоду після Великої Вітчизняної війни²¹.

¹⁴ Я. Гординський, *Сучасне франкознавство (1916–1932)*, “Записки НТШ” 1935, т. СЛІІІ, с. 92.

¹⁵ *Ibidem*, с. 94–95.

¹⁶ *Ibidem*, с. 95.

¹⁷ *Іван Франко. 1856–1916: Бібліогр. покажч.*, склав І.З. Бойко, Київ 1954, 202 с.; *Іван Франко: Бібліогр. покажч.*, склав І.З. Бойко, вид. 2-е, перероб. і доп., Київ 1956, 288 с.

¹⁸ *Іван Якович Франко: Каталог творів письменника та літератури про нього: до 100-річчя з дня народження*, ред. О.І. Дей, Львів 1956, 176 с.

¹⁹ О. Дей, *Іван Франко в бібліографії: [Передмова]*, [в:] *Іван Якович Франко: Каталог творів письменника та літератури про нього: до 100-річчя з дня народження*, ред. О.І. Дей, Львів 1956, с. 5–8.

²⁰ О. Мороз, *До питання про вивчення наукової спадщини Івана Франка*, [в:] *Іван Франко: статті і матеріали*, Харків 1952, зб. 3: 1951–1952, с. 185–208.

²¹ О. Мороз, *До питання про вивчення наукової спадщини Івана Франка*, [в:] *Іван Франко: статті і матеріали*, Харків, 1952, зб. 3: 1951–1952, с. 187.

Вагомим недоліком радянської історіографії було також те, що значну частину літератури про І. Франка або залишено поза увагою, або подано тенденційно, оскільки вона, на думку радянських вчених, „була пройнята буржуазно-націоналістичним духом і тому викривлено висвітлювала революційно-демократичну творчість Ів. Франка”²². Тому в оглядах бібліографії, що стосуються дослідження наукової діяльності вченого, в тому числі й етнографічної, згадано лише тих науковців, праці яких не розходилися з партійною лінією, а саме: Ф. Колесси, А. Кримського, М. Возняка, І. Айзенштока та ін. Водночас оцінка Франкових наукових здобутків, що її представлено в працях М. Грушевського, С. Єфремова, О. Парадизького, потрактовано як псевдонаукові, буржуазні та профашистські. У зазначених бібліографічних довідниках акцент зроблено на аналізі літератури, що стосувалася передових революційних поглядів І. Франка та його симпатій до братнього російського народу.

Проте вже в радянський період вчені починають опрацьовувати тему етнологічної діяльності І. Франка. Так, зокрема, у збірнику статей, присвячених науковій спадщині вченого, що вийшла друком у 1952 р. зазначено, що „молодший науковий працівник Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР М. Т. Ломова пише дисертацію на тему: „І. Франко як етнограф”.

Окремо варто виділити інший історіографічний напрям у формуванні бібліографічної літератури про І. Франка та його праці, що подекуди містить оцінку його наукової діяльності як етнографа, – це дослідження представників української діаспори. Ця історіографічна школа остаточно сформувалася в 50-х рр. ХХ ст. та суттєво відрізнялася від радянської історіографії²³. Відсутність методологічного догматизму в працях представників української діаспори відчутна насамперед у принципах формування бібліографічних покажчиків праць про І. Франка, куди входили як праці радянських вчених, так і дослідження їхніх опонентів, так званих „буржуазних націоналістів”: колишніх і сучасних. Основною заслугою цих праць було те, що в них перераховано твори І. Франка та праці про нього, які знаходяться в бібліотеках Великої Британії, Франції, Швеції, Фінляндії,

²² Ibidem

²³ М. Антонович-Рудницька, *Франкіана в американських і канадійських бібліотеках*, Вінніпег 1957, 32 с.; *І. Франко й франкіяна на Заході [Текст]: статті й матеріали з приводу століття народин, 1856–1956*, ред. Я. Рудницький, Вінніпег 1957, 231 с.

США та Канади. Водночас слід зауважити, що в діаспорних бібліографічних довідниках цього періоду окремо не виділено літературу, що стосувалася етнологічних зацікавлень І. Франка.

У 60-ті рр. ХХ ст. до бібліографічного вивчення творчої і наукової спадщини І. Франка особливо активно долучився М. Мороз, який видав низку бібліографічних довідників (деякі опубліковано у співавторстві)²⁴ та захистив дисертацію на тему: „Вопросы библиографии и атрибуции произведений Ивана Франко”²⁵. Бібліографічні пошуки вченого також містили елементи історіографічного узагальнення літератури про вченого зі спробами наукового аналізу висвітлення постаті І. Франка як етнографа²⁶. Досліджуючи радянську літературу про І. Франка, О. Мороз виділив окремих розділ під назвою „Франко – етнограф і фольклорист”²⁷. Вивчаючи критичну літературу про вченого, О. Мороз наголошував на недостатньому вивченні доробку І. Франка як дослідника фольклору²⁸. Однак бажання „очистити спадщину Франка від націоналістичного бруду буржуазних дослідників” зіграло свою негативну роль у способі подання критичної літератури про вченого, адже було вилучено велику кількість праць учених попереднього періоду, в яких оцінка творчості І. Франка не збігалася з партійною лінією радянського керівництва.

Водночас варто наголосити на тому, що радянські вчені були позбавлені можливості належним чином укласти бібліографічні покажчики та включати до них всю наявну і відому літературу певної проблематики. Так,

²⁴ О. Мороз, *Радянське франкознавство за двадцять років (1939–1959): (Матеріали до бібліографії)*, [в:] *Іван Франко: Статті і матеріали*, Львів 1960, зб. 8, с. 179–388; О. Мороз, *Матеріали до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875–1938)*, [в:] *Іван Франко: Статті і матеріали*, Львів 1962, зб. 9, с. 191–318; О. Н. Мороз, *Радянське франкознавство за 1960–1961 роки*, [в:] *Іван Франко. Статті і матеріали*, Львів 1963, зб. 10, с. 167–207; О.Н. Мороз, *Матеріали до бібліографії критичної літератури про І. Франка*, [в:] *Іван Франко. Статті і матеріали*, Львів 1963, зб. 10, с. 208–279; М.О. Мороз, *Іван Франко: бібліографія творів 1874–1964*, склав М.О. Мороз, Київ 1966, 447 с.; М.О. Мороз, *Бібліографія. Франківські видання, “Українська мова і література в школі” 1966*, № 8, с. 88.

²⁵ М.А. Мороз, *Вопросы библиографии и атрибуции произведений Ивана Франко: Автореф. дис. ...канд. филол. наук*, Киев 1963, 20 с.

²⁶ О. Мороз, *Матеріали до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875–1938)*, [в:] *Іван Франко: Статті і матеріали*, Львів 1962, зб. 9, с. 191–318.

²⁷ О. Мороз, *Огляд критичної літератури про Івана Франка за 40 років (1917–1957)*, [в:] *Іван Франко: Статті і матеріали*, Львів 1960, зб. 7, с. 398–400.

²⁸ О.Н. Мороз, *Маловивчені та недосліджені питання франкознавства*, [в:] *Іван Франко. Статті і матеріали*, Львів 1965, зб. 12, с. 15.

свого часу і М. Мороз, раніше репресований за належність до ОУН, був звільнений із роботи за внесення до бібліографічного покажчика заборонених імен, що потягнуло за собою звинувачення у „втраті кваліфікації”²⁹. У своїх бібліографічних довідниках, що вийшли у 1960-х рр., М. Мороз дотримувався хронологічного принципу подання критичної літератури про І. Франка, але в окремих бібліографічно-історіографічних узагальненнях він зупинявся й на літературі, присвяченій фольклористичним дослідженням вченого³⁰.

Серед представників української діаспори, що долучилися до справи історіографічного вивчення спадщини І. Франка варто згадати П. Кравчука, який був активним діячем українських прокомуністичних організацій Канади. Відповідні політичні переконання спонукали вченого представити вплив творчості І. Франка на українців Канади та відповідну літературу про нього в контексті розвінчування поглядів „буржуазних фальсифікаторів”. У його праці не знайшлося місця для згадки про літературу, що стосувалася І. Франка як етнолога. Окремі згадки про наукову діяльність вченого тут подано через призму його буцім-то ворожого ставлення до всіх „буржуазних націоналістів” (М. Грушевського, О. Барвінського та ін.), які насправді були колегами І. Франка в НТШ³¹.

Як окреме історіографічне джерело можна розглядати опубліковані спогади про І. Франка, що побачили світ незадовго після його смерті. Більше мемуарної літератури про І. Франка з’явилося дещо пізніше. Тут слід виділити праці І. Лизанівського³², М. Мочульського³³, Ф. Главачека³⁴ та ін. Системне опрацювання спогадів як окремого виду історіографічних джерел до вивчення творчої спадщини І. Франка розпочалося вже в радянський період. Найбільше до цієї справи долучився О. Дей, який впорядкував низку збірників матеріалів зі спогадами про Івана Франка³⁵. Уже

²⁹ О. Луцишин, *Мирослав Олександрович Мороз*, “Слово і час” 2006, № 3, с. 95.

³⁰ М.О. Мороз, *Бібліографія. Франківські видання*, “Українська мова і література в школі” 1966, № 8, с. 88.

³¹ П. Кравчук, *Іван Франко серед канадських українців*, Львів 1966, 80 с.

³² І. Лизанівський, *Франко в роках 1911–12 (Уривки із споминів)*, “Україна” 1926, кн. 6, с. 175–179.

³³ М. Мочульський, *Іван Франко: Студії та спогади*, Львів 1938, 210 с.

³⁴ Ф. Главачек, *Спогади про мої зв’язки з І. Франком*, [в:] *3 історії чехословацько-українських зв’язків*, Братіслава 1959, с. 622–634.

³⁵ *Іван Франко у спогадах сучасників*, упорядн. О. Дей, І. Корнієнко, Львів 1956, 596 с.; *Іван Франко у спогадах сучасників*, кн. 2, упорядкування, передмова та примітки О.І. Дея, Львів

в період незалежності України до цієї справи активно долучився М. Гнатюк, який надрукував низку статей, що базувалися на спогадах сучасників про І. Франка³⁶, а також впорядкував окремі збірники спогадів³⁷. Робота з впорядкування мемуарної літератури, присвяченої діяльності І. Франка як письменника та науковця продовжується і сьогодні³⁸. Зокрема, опрацьовано його епістолярну спадщину³⁹. Оцінюючи цей вид історіографічних джерел у контексті їх значення для висвітлення етнологічних здобутків науковця, варто наголосити на тому, що з великого масиву відомостей мемуарного характеру, що стосуються наукової діяльності І. Франка, лише невелика кількість спогадів може пролити світло на задекларовану в цій статті проблему. Сюди варто віднести спогади про І. Франка його колег з НТШ, насамперед членів Етнографічної комісії (Ф. Колесси, М. Грушевського, В. Гнатюка та ін.), які оцінюють його етнологічні здобутки. Це можна пояснити тим, що основний масив мемуарної літератури про І. Франка стосується переважно його діяльності як письменника, поета, публіциста та громадсько-політичного діяча, а меншою мірою як науковця.

Подібна ситуація простежується й у більшості історіографічних узагальнень щодо літератури про І. Франка, опублікованих у радянський період; у них акцент зроблено на його політичних переконаннях, що подавалися через призму боротьби з українськими „буржуазними націоналістами”. Це стосується, зокрема, статті О. Олексюка, в якій висвітлено те, як був представлений І. Франко в західноукраїнській пресі 30-х рр. ХХ ст.⁴⁰ Ідеологічна складова подібних історіографічних досліджень, які переважно

1972, 336 с.; *Спогади про Івана Франка*, упорядкування, вступна стаття, примітки О.І. Дея, Київ 1981, 413 с.

³⁶ М. Гнатюк, *У колі близьких і друзів. Іван Франко у спогадах сучасників*, “Дзвін” 1995, № 8, с. 136–147.

³⁷ *Спогади про Івана Франка [Текст]*, упорядник, вступна стаття і примітки М. Гнатюк, Львів 1997, 635 с.; *Спогади про Івана Франка*, упоряд. Михайло Гнатюк, вступ, стаття і примітки М. Гнатюка, вид. 2-ге, доп., переробл., Львів 2011, 813 с.

³⁸ *Іван Франко: Тексти. Факти. Інтерпретації: Збірник наукових праць*, редкол.: М Жулинський (голова) та ін., Київ; Львів 2011, вип. 1: Огляди. Статті. Твори. Листування. Спогади. Бібліографія, 440 с.

³⁹ Д. Бучко, *Листування Івана Франка з європейськими вченими*, [в:] *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнар. конф., присв. 140-річчю від дня нар. Івана Франка (Львів, 25–27 вересня 1996 р.)*, Львів 1998, с. 798–800.

⁴⁰ О. Олексюк, *Виступ прогресивної преси Західної України 30-х років ХХ ст. на захист І. Франка*, “Українське літературознавство” 1977, випуск 28. Іван Франко. Статті і матеріали, с. 76–82.

були зосереджені на громадсько-політичних та світоглядних переконаннях І. Франка, викривляла справжній зміст його поглядів, насамперед, коли йшлося про його ставлення до тих українських громадсько-політичних діячів та вчених, погляди яких радянська влада вважала шкідливими та ворожими.

У 1980-90-ті рр. проблема бібліографічного опису наукової та творчої спадщини І. Франка залишалася й надалі актуальною. У цей час вийшов покажчик франкознавчих досліджень у Львівському університеті ім. Івана Франка за період 1945–1981 рр.⁴¹ Показовим є те, що в переліку захищених у цьому виші дисертацій за вказаний період немає жодної, яка б безпосередньо стосувалася етнологічних досліджень вченого.

Бібліографічні пошуки в цьому напрямку продовжили дослідники наукової та літературної спадщини І. Франка, які працювали над цією проблематикою в попередні десятиріччя, зокрема: М. Мороз, М. Гнатюк та М. Бутрин. Низкою своїх праць⁴² М. Мороз фактично доповнив та розширив бібліографію, яку він раніше підготував, і яка була однією з найгрунтовніших з цієї тематики до 1964 р.⁴³ Останні бібліографічні праці М. Мороза суттєво відрізнялися від попередніх робіт за структурою, що позначилося на способі групування праць про І. Франка у 18 окремих розділів, де було виділено й два окремі підрозділи, присвячені етнографічним та фольклористичним працям – „Франко як етнограф”⁴⁴ та „Франко як фольклорист”⁴⁵. І хоча ці підрозділи містили порівняно невелику кількість літератури, що стосувалася етнографічно-фольклористичних досліджень ученого (перший – 11 позицій, а другий – 48), але вони демонстрували

⁴¹ *Франкознавство у Львівському університеті: Хронологічний покажчик літератури (1945–1981)*, уклад.: М. Бутрин та ін., Львів 1984, 125 с.

⁴² *Іван Франко: Бібліогр. покажч. 1956–1984*, упоряд. М. О. Мороз, Київ 1987, 521 с.; *Іван Франко. Бібліографічний покажчик творів і критичної літератури. 1986–1988*, упор. М. Мороз, [в:] *Іван Франко і світова література: Матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986 р.): у 3 т.*, Київ 1990, т. 3, с. 55–89; *Зарубіжне франкознавство [Текст]: бібліогр. покажчик*, упоряд. М. Мороз; відповід. ред. Ф. Погребенник, Львів 1997, 102 с.; М. Мороз, *Закордонне франкознавство – окрема галузь науки про життя і творчість Івана Франка*, [в:] *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин*, Львів 1998, с. 494–496.

⁴³ М. О. Мороз *Іван Франко: бібліографія творів 1874–1964*, склав М. О. Мороз, Львів, Київ 1966, 447 с.

⁴⁴ *Іван Франко: Бібліогр. покажч. 1956–1984*, упоряд. М. О. Мороз, Київ 1987, с. 218–219.

⁴⁵ *Ibidem*, с. 221–226.

точку зору автора щодо важливості виокремлення групи історіографічних джерел, що висвітлюють етнологічну складову наукових пошуків І. Франка.

Окремим видом історіографічних досліджень, що безпосередньо пов'язані з етнологічними студіями І. Франка, є рецензії на праці про Франкові етнографічні пошуки. Потрібно наголосити, що подібних праць небагато, вони почали з'являтися порівняно недавно, коли розпочалося опрацювання цієї проблеми в радянській історіографії. На окрему увагу заслуговує рецензія Ф. Погребенника⁴⁶ на працю Т. Рудої про І. Франка як дослідника слов'янського фольклору⁴⁷. Якщо упустити основний (проте необхідний на той час) лейтмотив рецензії, що полягав у вихвалянні авторкою І. Франка як полум'яного пропагандиста „дружби і братерства слов'янських народів на революційно-демократичній основі”⁴⁸, можна виділити важливі та слушні критичні зауваження Ф. Погребенника, що безпосередньо стосуються наукової цінності вказаної праці. Зокрема, автор справедливо зауважив, що Т. Руда досить часто не аналізує, а реферує фольклористичні погляди І. Франка та порушує питання про ставлення вченого до різних шкіл у російській фольклористиці. У цій рецензії вказано на потребу більш серйозних теоретичних узагальнень етнографічно-фольклористичних поглядів І. Франка в контексті функціонування тогочасних наукових шкіл та напрямків.

У цілому ж, окрім невеликої кількості подібних рецензій на праці, які прямо або опосередковано стосуються етнологічних досліджень І. Франка, що у свою чергу об'єктивно зумовлено недостатньою опрацьованістю цієї проблеми в історіографії, можна стверджувати, що подібні рецензії не дають загальної картини стану висвітлення в літературі проблеми наукової діяльності І. Франка як етнографа та подають про це лише фрагментарні відомості.

Отже, історіографічно-бібліографічні узагальнення про наукову спадщину І. Франка в ХХ ст. є окремим пластом літератури, що формує й відповідний масив інформації про його етнологічну діяльність. У цьому контексті варто виділити праці, що, вийшли в Західній Україні до 1940 р. та дослідження діаспорних вчених – з одного боку, а також відповідну

⁴⁶ Ф.П. Погребенник *Видатний дослідник народної творчості слов'ян*, “Народна творчість та етнографія” 1974, № 6, с. 96–97.

⁴⁷ Т.П. Руда *Іван Франко – дослідник слов'янського фольклору*, Київ 1974, 155 с.

⁴⁸ Ф.П. Погребенник *Видатний дослідник народної творчості слов'ян*, “Народна творчість та етнографія” 1974, № 6, с. 96.

літературу радянських учених – з іншого, оскільки вони представляють принципово різні позиції у формуванні наукового знання про Франка-етнолога. Якщо дорадянські вчені могли собі дозволити робити історіографічно-бібліографічні узагальнення, використовуючи увесь масив праць І. Франка та розвідок про нього, то радянські науковці підходили до цієї проблеми вибірково: беручи до уваги лише ті дослідження, які не розходилися з партійною лінією. Тотальний державно-партійний контроль та репресії проти науковців, у тому числі й етнологів, звинувачених у „буржуазному націоналізмі”, сприяли спотворенню та викривленню фактів про життя і творчість І. Франка. Ідеологічна складова радянської науки та відповідна методологія дослідження нав’язувала читачам образ І. Франка як послідовного прихильника марксизму-ленінізму та непримиренного борця з „буржуазним націоналізмом”. З іншого боку, дорадянські, діаспорні та радянські вчені – у ліпшому випадку – не акцентували увагу на етнологічному доробку І. Франка, а в гіршому – цілком оминали увагою цей напрям наукової діяльності вченого, ігноруючи й дослідження Франкової спадщини в історіографії. Тому проаналізовані вище історіографічно-бібліографічні праці про І. Франка містять обмежену кількість інформації, яка не дозволяє повною мірою розкрити етнологічну складову наукових пошуків вченого. Водночас за належного аналізу цієї літератури можна виділити низку принципових напрямів для подальшого вивчення етнологічного наукового доробку І. Франка.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Антонович-Рудницька, Марина. 1957. *Франкіана в американських і канадійських бібліотеках*, Вінніпег: УВАН.
- А-ць, С. 1916. Рецензія на працю „Привіт Іванови Франкові в сорокліте його письменської праці 1874–1914. – Львів: З друкарні Наук. Тов. ім. Шевченка, 1916. – 390 с.”, *Українская жизнь* 10–11:149–151.
- Бойко, Іван З., упоряд. 1954. *Іван Франко. 1856–1916: Бібліографічний покажчик*, Київ: Вид-во АН УРСР.
- Бойко, Іван З. упоряд. 1956. *Іван Франко: Бібліографічний покажчик*, вид. 2-е, перероб. і доп. Київ: Вид-во АН УРСР.
- Бутрин Мирослав Л., Гордій Марія Г. упор. 1984. *Франкознавство у Львівському університеті: Хронологічний покажчик літератури (1945–1981)*. Львів: Держ. ун-т ім. І.Франка, Наук. біб-ка.

- Бучко, Дмитро. 1996. „Листування Івана Франка з європейськими вченими”, *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 140-річчю від дня народження Івана Франка*. Львів, 25–27 вересня.
- Главачек, Франтішек. 1959. „Спогади про мої зв’язки з І. Франком”. В *3 історії чехословацько-українських зв’язків*, 622–634. Братіслава.
- Гнатюк, Михайло, упоряд. 1997. *Спогади про Івана Франка*. Львів: Каменярь.
- Гнатюк, Михайло, упоряд. 2011. *Спогади про Івана Франка*. Вид. 2-ге, доп., перероб. Львів: Каменярь.
- Гнатюк, Михайло. 1998. „У колі близьких і друзів. Іван Франко у спогадах сучасників”. *Дзвін* 8: 136–147.
- Гординський, Ярослав. 1935. „Сучасне франкознавство (1916–1932)”. *Записки НТШ*. Т. СЛІІІ:83–97.
- Грушевський, Михайло. 1926. „Апостолові праці (в десятиліття смерті Франка)”. *Україна* кн. 6: 3–20.
- Дей, Олексій. 1956. „Іван Франко в бібліографії [передмова]” В *Іван Якович Франко: Каталог творів письменника та літератури про нього: до 100-річчя з дня народження*, 5–8. Львів: Львів. б-ка АН УРСР.
- Дей, Олексій І., упорядн. 1972. *Іван Франко у спогадах сучасників*, кн. 2. Львів: Каменярь.
- Дей, Олексій, Корнієнко Н., упорядн. 1956. *Іван Франко у спогадах сучасників*. Львів: Книжково-журнальне вид-во.
- Дей, Олексій, ред. 1956. *Іван Якович Франко: Каталог творів письменника та літератури про нього: до 100-річчя з дня народження*. Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка.
- Дей, Олексій І, упоряд. 1981. *Спогади про Івана Франка*. Київ: Наукова думка.
- Дорошенко, Володимир, упор. 1918. *Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання*. Львів: Вид-во НТШ. Вип. I– [VI].
- Дорошенко, Володимир, упор. 1930. *Спис творів Івана Франка. З додатком статей про нього і рецензій на його писання*. Львів. Вип. II–IX.
- Жулинський, Микола, ред. 2011. *Іван Франко: Тексти. Факти. Інтерпретації: Збірник наукових праць*. Вип. 1: Огляди. Статті. Твори. Листування. Спогади. Бібліографія, Київ; Львів: НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут І. Франка.
- Крымській, Агафангел. 1902. „Франко (Иванъ Яковлевичъ)”, В *Енциклопедическій словарь Брокгауза и Ефрона*, СПб 1890–1907, т. XXXVI: 473–476.
- Лизанівський, Іван. 1926. „Франко в роках 1911–12 (Уривки із споминів)”. *Україна* кн. 6: 175–179.
- Кравчук, Петро І. 1966. *Іван Франко серед канадських українців*. Львів: Каменярь.
- Луцишин, Олена. „Мирослав Олександрович Мороз”, *Слово і час*, 2006, № 3: 95.
- Мороз, Мирослав, упор. 1990. „Іван Франко. Бібліографічний покажчик творів і критичної літератури. 1986–1988”. В *Іван Франко і світова література:*

- Матеріали міжнародного симпозиуму ЮНЕСКО. Львів, 11–15 вересня 1986 р. Т. 3: 55–89. Київ: Наукова думка.
- Мороз, Мирослав. 1998. „Закордонне франкознавство – окрема галузь науки про життя і творчість Івана Франка” В *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин*. Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 140-річчю від дня народження Івана Франка. Львів, 25–27 вересня 1996 р.: 494–496. Львів: Світ.
- Мороз, Мирослав, упор. 1997. *Зарубіжне франкознавство: бібліографічний показчик*. Львів: НАН України, Інститут літератури ім. Т. Шевченка, Львівське відділення.
- Мороз, Мирослав А. 1963. „Вопросы библиографии и атрибуции произведений Ивана Франко”. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев.
- Мороз, Мирослав О. 1966. „Бібліографія. Франківські видання”. *Українська мова і література в школі*, 8: 85–88.
- Мороз, Мирослав О., упоряд. 1987. *Іван Франко: Бібліографічний показчик. 1956–1984*. Київ: Наукова думка.
- Мороз, Мирослав О. упоряд. 1966. *Іван Франко: бібліографія творів 1874–1964*. Київ: Наукова думка.
- Мороз, Олексій. 1952. „До питання про вивчення наукової спадщини Івана Франка”. В *Іван Франко: статті і матеріали*. 185–208. Харків. 36. 3: 1951–1952.
- Мороз, Олексій Н. 1965. „Маловивчені та недосліджені питання франкознавства”. В *Іван Франко. Статті і матеріали*. 5–16. Львів. 36. 12.
- Мороз, Олексій. 1962. „Матеріали до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875–1938)”. В *Іван Франко: Статті і матеріали*. 191–318. Львів. 36. 9.
- Мороз, Олексій. 1960. „Огляд критичної літератури про Івана Франка за 40 років (1917–1957)”. В *Іван Франко: Статті і матеріали*. 398–400. Львів. 36. 7.
- Мороз, Олексій. 1960. „Радянське франкознавство за двадцять років (1939–1959): (Матеріали до бібліографії)”. В *Іван Франко: Статті і матеріали*. 179–388. Львів. 36. 8.
- Мороз, Олексій Н. 1963. „Матеріали до бібліографії критичної літератури про І. Франка”. В *Іван Франко. Статті і матеріали*. 208–279. Львів. 36. 10.
- Мороз, Олексій Н. 1963. „Радянське франкознавство за 1960–1961 роки”. В *Іван Франко. Статті і матеріали*. 167–207. Львів. 36. 10.
- Мочульський, Михайло. 1928. „3 останніх десятиліть життя Івана Франка (1896–1916)”. В *За сто літ* кн. 3: 226–284.
- Мочульський, Михайло. 1938. *Іван Франко: Студії та спогади*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка. Перевид.
- Огоновській, Омелянъ. 1893. *История литературы русской*, т. 3. отд. 2: 915–1072. Львовъ: Накладомъ наукового Товариства имени Шевченка.
- Олексюк, Олександр. 1977. „Виступ прогресивної преси Західної України 30-х років ХХ ст. на захист І. Франка”, *Українське літературознавство*. Вип. 28: Іван Франко. Статті і матеріали: 76–82.

- Павлик, Михайло, упор. 1898. *Спис творів Івана Франка за перше 25-літє єго літературної діяльності. 1874–1898*, Львів: Виданє ювілейного комітету.
- Погребенник, Федір П. 1974. „Видатний дослідник народної творчості слов’ян”, *Народна творчість та етнографія* 6:96–97.
- Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності складають українсько-руські письменники, Львів 1898.
- Рибчинська, Наталя. 2006. „Бібліографічна франкіана Володимира Дорошенка”. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство* 6: 121–129.
- Руда, Тетяна П. 1974. *Іван Франко – дослідник слов’янського фольклору*, Київ: Наукова думка.
- Рудницький Ярослав, ред. 1957. *І. Франко й франкіяна на Заході: статті й матеріали з приводу століття народин, 1856–1956*. Вінніпег: Засобами Фондації ім. Шевченка.
- Сумцов, Николай. 1897. „Современная малорусская этнография”. *Киевская старина* 2: 33–38.